

SZÁZADOK.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT KÖZLÖNYE.

Nyolczadik füzet.

1873.

October hó.

Egy XVI-ik századbéli magyar fűvész és orvos emlékezete.

I.

A természettudományok terén nemzetünk soha sem volt képes vezérszerepre emelkedni; nagyszerű felfedezéseket, korszakot alkotó műveket nem mutathat fel. Azonban minden időben számosan találkoztak, kik a művelt nyugot tanulmányainak, nyomozásainak eredményeit megismertetni és értékesíteni igyekeztek.

Ismeretes, hogy Weszprémi István »Succincta Medicorum Hungariae et Transilvaniae Biographia« című nagybecsű művében¹⁾ három századot állított össze azokból, kik hazánkban az orvosi- és természettudományokkal foglalkoztak.

A természettudományok széles mezején a növénytan nem legkevésbé vonta magára hazánkfiainak figyelmét. Már a XVI. században két terjedelmes és kimerítő növénytani munka jelent meg. Az első Juhász (Melius) Péteré: »Herbárium, az Fáknek, Fűveknek nevekről, természetekről és hasznokról, Galenusból, Pliniusból és Adamus Lonicenusból szedettettek ki.« (Kolozsvár, 1578. Negyedréti 118 levél.) A második Bejthe Istváné: »Füves könyv, fűveknek és fáknek nevekről, természetekről és hasznokról, irattatott és szerzetett Magyar nyelven a fő Doktorok és természettudó Orvosoknak, Dioscoridesnek és Matthiolusnak bölts Irásokból.« (Német-Újvár. 1595. Negyedréti.)

¹⁾ Négy kötet. Lipcse és Bécs 1774—1787.

Ezeknek kortársuk volt Purkircher György, ki bár nem tette le hasonló műben növénytani ismereteit, e tudomány-nak buzgó és szerencsés művelője vala.

Pozsonyban 1530 körül született, vagyonos polgári családból.²⁾ Szülővárosában kezdette meg tanulmányait, s oly sikerrel, hogy midőn 1556 február 16-án Sericanda Lipót híres pozsonyi orvos meghalt, képes volt emlékét gyászversekben megünne-pelni.³⁾ Kevéssel utóbb elhagyta Pozsonyt, hogy Wittenberg nevezetes főiskoláján folytassa tanulmányait. 1556 szeptember 30-án találjuk az egyetem anyakönyvébe jegyezve.⁴⁾ Mily tudománnyal foglalkozott? nem tudjuk meghatározni. Azon költői művét, mely Miksa római királynak ajánlva, 1559-ben, a hely megnevezése nélkül, napvilágot látott és Salamon példabeszédeit dolgozza fel, hihetőleg Wittenbergben adta sajtó alá.⁵⁾ Ugyanezt állíthatjuk azon eclogáról, melyet nagynevű tanárának, Melanchthonnak halála alkalmából szerkesztett.⁶⁾

Wittenbergből 1561 őszén Olaszországba ment, hol a páduai egyetemen az orvosi tudományokban képezte ki magát és 1563-ban elnyerte a tudori habért. Mennyire kedvelt volt, s mily tiszteletben állott társai előtt, kitünteti azon nyomtatvány, melyet

²⁾ A pozsonyi kamara 1567 július 7-én Miksa királyhoz intézett fölterjesztésében említi, hogy Purkircher Pozsonyban »domum et haereditates habet.«

³⁾ »Elegia in obitum Doctissimi viri D. Leopoldi Sericandae Medici et Civis Posoniensis, die 16 Februarii an. 1556 defuncti, concinnati per G. P. P.« Ez nem jelent meg nyomtatásban. Az eredeti kéziratot bírta Weszprémi. V. Ö. Biographia Medicorum. IV. 462 l.

⁴⁾ »Georgius Purkircher Posoniensis.« Révész közleménye. Magyar Történelmi Tár, VI. 226. l.

⁵⁾ »Liber Salamonis carmine redditus.« (s—l) 1559. Kis negyed réti 6 levél. Egy példánya a pesti egyetemi és egy a bécsi udvari könyvtárban.

⁶⁾ Ez felvétetett a »Collectio Scriptorum de morte Melanchthonis« című 1561-ben megjelent gyűjteménybe. V. Ö. Pray. Index librorum rariorum. II. 244 l.

ezen ünnepélyes alkalommal tiszteletére közrebocsátottak. Ez üdvözlőverseket tartalmaz hat barátjától, kik között öt külföldi ifjú, a hatodik Kerz Pál erdélyi.⁷⁾

Mielőtt Páduát elhagyná, Purkircher maga is sajtó alá adott két művet. Az egyik a 72-ik zsoltár költői előadása, Miksa római királynak ajánlva;⁸⁾ a másik ugyancsak Miksa király magyarországi megkoronáztatásának dicsőítésére hivatott költemény.⁹⁾

Tanulmányait befejezván, mint orvostudor és a szépművészetek mestere tért vissza szülővárosába, hol 1566-ban nőül vette Lerchenfelder Zsófiát, egy pozsonyi polgár leányát. Menyegzőjének díszét egy külföldi barátja, a mansfeldi Praetorius »poeta laureatus« örömversek kiadása által emelte.¹⁰⁾ Orvosi tevékenységnek szentelte életét; de költői munkásságával nem hagyott fel. 1565-ben I. Ferdinand halálára gyászkölteményt adott ki.¹¹⁾

A következő évben a 79-ik zsoltárnak költői feldolgozását bocsátotta közre, latin és német nyelven.¹²⁾ Végre 1569-ben a

7) »Lusus poetici ad Georgium Purkircherum Posoniensem laureata in arte medica decoratum.« Pádua. 1563. Egy példánya a debreczeni ref. collégium könyvtárában.

8) »Ad Divum Maxaemilianum Rom. et Boh. Regem. Ps. LXXII. Da Deus regi judicia tua etc. carmine redditus.« Pádua 1563. Egy példánya a pesti egyetemi könyvtárban. (Kis negyedretű 4 levél.)

9) »Maximiliano Romanorum Bohemorumque Regi etc. coronam Hungariae accipienti.« Pádua 1563. Egy példánya ugyanott. Kis negyedretű 6 levél.

10) »Elegia de coniugio clarissimi viri Domini Georgii Purkircheri artis medicae doctori et pudicissimae virginis Sophiae Lerchenfelderianae, nobili ac patricio genere apud Posonienses editae. Autore Z. Praetorio Mansfeld. P. L.« Bécs 1566. Egy példánya a debreczeni ref. collegium könyvtárában.

11) »Divi Ferdinandi I. Rom. Imp. et Hung. Regis etc. manibus sacrum. Pannonia lugens.« Bécs 1565. Egy példánya a pesti egyetemi könyvtárban.

12) »Psalmus LXXIX. Deus venerunt gentes etc. Carmine redditus pro Hungaria gravissime cum Turcis conflictante. Authore Doctore

Duna és a Garan folyókkal énekelte meg Verancsics Antal primás magas tulajdonait.¹³⁾

II.

Ezen költői muukásság közepette buzgón felelt meg hivatása teendőinek is. Mint orvos számos sikeres gyógyításokkal dicsekedett; bár sem a várostól fizetésben, sem betegeitől megfelelő jutalomban nem részesült.¹⁴⁾ Együttal üres óraiban a növény-tannal foglalkozott, és szorgalmasan gyűjtötte Pozsony vidékén a ritkább példányokat, melyekre a külföldi tudósok figyelmét felhívta. Egy összeköttetésben állott a híres belga Clusius Károlylyal, ki Bécsből többször hazánkba is kirándult, s a magyarországi virány megfigyelése és ismertetése körül nagy érdemeket szerzett.¹⁵⁾ Ez Purkirchert barátai közé számította és egy

---

Georgio Purkircher Posoniensi.« Bécs. Év nélkül. A mű élén Zsámboki János epigrammja olvasható. Egy példánya a pesti egyetemi és egy a bécsi udvari könyvtárban. — A német kiadás címe: »Der 79. Psalm Davids. Herr es sind Heyden in dein Erbe gefallen etc. in diesen Kriegesleuffen wider den Tüerken ganz nötig zu singen.« Bécs. Év nélkül. A Salm Kata grófnéhoz intézett ajánlólevél kelt Pozsonyban 1566 október 2-án. Kis negyedréti 4 levél. Egy példánya a bécsi udvari könyvtárban.

¹³⁾ »Sacer dialogus Istri et Grani. Reverendissimo Praesuli Antonio Verantio Archiepiscopo Strigoniensi.« Bécs. 1569. Egy példánya a pesti egyetemi könyvtárban.

¹⁴⁾ A pozsonyi kamara 1567 július 7-én kelt felterjesztésében írja: »Edidit autem, a quo tempore hic versatur, quamvis nulla mercede civitatis conductus, suae artis egregium specimen, et curavit multas aegritudines satis feliciter; licet laboris et diligentiae suae, ut ipse affirmat, praetium capiat exiguum, . . . cum professio ipsius apud homines culturae vinearum addictos parva emolumenta exhibeat.«

¹⁵⁾ V. Ö. Kalchbrenner. »A magyarországi gombászat történetéről« szóló akadémiái értekezését, (1873) melyben Clusius magyarországi vonatkozásait érdekesen ismerteti.

általa megismertetett babfajt az ő nevével ruházott fel: »*Phaseolus maior varius, sive Purkircherianus.*«¹⁶⁾

Purkircher ezen sokoldalú tevékenysége által nemcsak a külföld tudósainak tiszteletét, hanem a magyarországi kormányférfiak figyelmét is magára vonta.

Midőn a tudós férfiú 1567 nyarán a pozsonyi országgyűlésen tartozkodó Miksa királyhoz évi kegydíj megajánlásáért folyamodott, a pozsonyi kamara melegen ajánlotta az uralkodó kegyeibe.

»Bár, legkegyelmesebb császár, — így szól a felterjesztés — nem emlékezünk, hogy a folyamodó, némely Felsőged nevét dicsőítő költeményektől eltekintve, Felsőgednek oly szolgálatokat tett volna, melyek évi kegydíj megajánlására érdemesítenék, főleg miután nem ismeretlen előttünk, mennyire megapadtak ezen kamara jövedelmei; azonban ha meggondoljuk hazánk szorongatott siralmas állapotát, melyet egyéb szerencsétlenségei mellett azon nagy és súlyos baj is zaklat, hogy úgyszólván sehol sem, vagy csak ritka helyeken találtnak tudós férfiak, kiknek hiánya folytán, úgy látszik, bizonyos vad barbárság felé sietünk; ennek folytán, midőn mégis vannak olyanok, kik a szépművészetekkel foglalkoznak és magokat a természettudományoknak szentelve, minden tehetségöket és szellemöket oda irányozzák, hogy üdvös tanácsaikkal sokaknak hasznára válhassanak és a közjó előmozdítására közreműködhessenek: alázatos véleményünk szerint nem szabad okot szolgáltatni arra, hogy ily férfiak elhanya-

¹⁶⁾ Clusius »*Historia variorum aliquot stirpium per Pannoniam etc. observatorum*« című, Antwerpenben 1583 közrebocsátott művében 724 l. ezen növények ekként ismerteti: »*Planta serotina admodum fuit anno 1576. semine a Cl. V. D. Georgio Purkirchero Posoniensi archiatro p. m. mihi pro nostra amicitia communicato nata, ideoque ad frugem pervenire non potuit. At ipsi Purkirchero, cum vixit, atque postea eius uxori (nempe ad pergulas aprico loto satus hic Phaseolus) singulis annis maturum fructum dedit. Sed etiam hoc anno 1582 eleganter mihi excreverunt aliquae eius plantae, quas ad maturitatem pervenire posse existimabam, sed ob solis radiorum defectum spe mea frustratus sum.*« (V. Ö. Wespzrémi Medicorum Hung. et Trans. Biographia. IV. 248 l.)

goltatván, hasznos szándékuktól elidegeníttessenek és elcsüggedjenek.«

Ezen figyelemreméltó észrevételek, és Purkircher tevékenységének ismertetése után, a kamara kiemeli: »Hogy eddig tanúsított buzgalmának folytatására buzdíttassék, és arra ösztönöztessék, hogy nemcsak Felsőged és ezen ország körül érdemeket szerezni igyekezzék, hanem a növénytan művelésére és felvilágosítására, úgyszintén az e vidék hegysegeiben néha található új, ismeretlen növényfajok felkutatására is törekedjék: alázattal ajánlanók, hogy tiszteletreméltó törekvései Felsőgednek bőkezősége által előmozdíttassanak és évi száz forint kegydíjnak megajánlása által elősegíttessenek; azonban oly föltétel alatt, hogy Felsőged ezen kamarájának tiszteit betegségekben gyógyítani, és ha a szükség követeli, a felső részekben alkalmazott királyi kapitányoknak orvoslására utazni tartozzék.«¹⁷⁾

A király — miként a kamarához intézett leiratából kitűnik — kellően méltányolta ugyan mind Purkircher érdemeit, mind a kamara által hangsúlyozott tekinteteket; de a kincstár szorult helyzetére utalva, az évi kegydíj nem ajánlotta meg, és, hogy »kegyeit és jóakarátát vele éreztesse«, csak ötven forintnyi ajándékot utalványozott részére.¹⁸⁾

III.

A következő 1568-ik évben Purkirchernek alkalma nyílt a királyi udvar kegyeire nyomatékosabban jogzímeket szerezni. Ekkor ugyanis orvos: segélyét egy fejedelmi férfiú kezdte igénybe venni, kit végzete a távol német földről, mint foglyot vezetett a pozsonyi várba.

¹⁷⁾ A kamara 1567 július 7-én kelt felterjesztésének fogalmazata a m. k. kamarai levéltárban.

¹⁸⁾ »Et si cognoverimus cum ex scripto vestro, tum ex aliorum relatione, Georgium Purkircherum . . . ob eximias ingenii dotes, et praeclarum in nos Regnumque nostrum Hungariae benemerendi studium dignum esse, qui annua provisione donetur. Tamen cum ipsimet intelligatis, quam gravibus et multiplicibus expensis, praesertim in hac tempestate onerati simus, ut non possimus ipsi provisionem annuam commode

Ez a viszontagságteljes életéről ismert II. János Frigyes szász-góthai uralkodó herceg, a jénai egyetem alapítója. Mint a protestantizmus buzgó pártfogója, részt vett a schmal-kaldeni szövetségnek V. Károly ellen viselt háborújában és jelentékeny szerepet játszott azon vallási küzdelmekben is, melyek a protestáns egyház körén belül folytak. 1563 óta szoros viszonyba lépett egy Grumbach Vilmos nevű frankóniai lovaggal, ki déli Németországot kalandos tettek, békeháborító merényletek színhelyévé tette. Bár az említett év őszén I. Ferdinánd a birodalmi száműzetés büntetésével sújtotta, János Frigyes nem vonta meg tőle pártfogását, melyet akként kívánt meghálálni, hogy a szász választófejedelemségre, sőt a császári trónra is kilátásokat nyitott az ambíciósus hercegnek. A császár felhívását, hogy Grumbachot kiszolgálta, visszautasította. Ekként magára vonta Miksa császár haragját és a birodalmi száműzetést, mely 1566 december 12-én mondatott ki reá. Az ítélet végrehajtásával Ágost szász választófejedelem lett megbízva. Ez a grimmensteini várba zárkózott rokonát ostrom alá vette és 1567 április 13-án megadásra kényszerítette. Grumbachot kivégezték, János Frigyeset pedig mint foglyot előbb Német-Újhelybe, majd néhány hónap múlva Pozsonyba vitték, hol 1567 november 5-én foglalta el a királyi várakban részére kijelölt helyiségeket. Ezeket 1569 őszén, midőn Miksa király a pozsonyi országgyűlésen személyesen megjelent, néhány hétre (september elejétől október közepéig), de végleg csak 1575-ben hagyta el, midőn Bécs-Újhelyre szállíttatott, hol még húsz évig élt börtönében.¹⁹⁾

Ekként huszonnyolcz évig tartó fogságának idejéből közel

decernere : benigne Vobis mandamus, ut praefato Purkirehero hoc nomine nostro declaretis, ac ut interea aliquo modo propensam et benignam erga se voluntatem nostram sentiat . . . « Miksa király, Pozsonyban 1567 augusztus 2-án kelt leiratának eredetije ugyanott.

¹⁹⁾ Meghalt 1595 május 9-én. Életiratóival sokan foglalkoztak. Böven előadják viszontagságait az általános történelmi művek, sőt az Encyclopaediák is. Legalaposabban és terjedelmesen dolgozta ki életrajzát Beck »Johann der Mittlere Herzog zu Sachsen« című, Weimárban, 1858-ban megjelent két kötetes művében.

nyolcz évet töltött hazánk azonkori fővárosában. Itteni tartózkodásáról a magyar kamara budai levéltárának irományai számos érdekes részleteket tartottak fönn, melyek eddigi életírói előtt ismeretlenek maradtak.²⁰⁾

A herczeg fogságának költségeit testvére János Vilmos, ki herczegségét elnyerte, tartozott viselni, és e czímen évenként tízezer tallért a bécsi császári kamarának fizetni.²¹⁾ Mindazáltal a herczeg őrizetének és ellátásának költségeit közvetlenül a pozsonyi magyar kamara, a király utalványozására a magyarországi jövedelmekből fedezte. A rendes szükséglet havonként ezer forintban volt előirányozva.²²⁾

Ugyanis a herczeg rangjának megfelelő ellátásban részesült. Több udvari szolgálja környezte. Sőt udvari prédikátora, Claviger Henrik mester is megosztotta vele a pozsonyi börtönt. Kíséretét szintén a magyar kamara látta el fizetéssel, élelemmel és ruházattal.

A fogoly feletti felügyelet Mor d a x J a k a b pozsonyi várkapitányra, élelmezése pedig S t e i n m e t z C o r n é l r a volt bízva. Miután a pozsonyi kamaránál a pénzügyi zavarok napirenden valának és a havi részletek kifizetésével gyakran, úgyszólván rendszeren, hátralékban maradt, a nevezett urak gyakran kény-

---

²⁰⁾ Így maga Beck a herczeg pozsonyi fogságáról összesen három sorban szól (II. 10. l.), és tévesen állítja, hogy 1572 aprilban hagyta el véglegesen Pozsonyt.

²¹⁾ Ezen összeg lefizetését sürgető és annak megtörtént lefizetését nyugtatványozó számos levél találtatik a bécsi cs. kamara levéltárában.

²²⁾ A pozsonyi kamara 1571 jan. 30-án jelenti a királynak, hogy a fogoly herczeg szükségleteire havonként 1000 forintot fizet. (Eredeti fogalmazat.) A budai kamarai levéltárban a királytól, Károly főherczegtől és a bécsi cs. kamarától számos rendelet találtatik, melyekben a pozsonyi kamarának a herczeg szükségleteire kisebb-nagyobb összegek kifizetése rendeltetik. — Vajjon a bécsi kamara a pozsonyi kamara által tett költségeket visszafizette-e? nem vagyok képes eldönteni.

szerültek a királyt és a császári kamarát panaszajkkal, ezek pedig a pozsonyi kamarát rendeleteikkel ostromolni.²³⁾

A király a fogolyban sem szünt meg respectálni a fejedelmet. Kellően gondoskodott szükségleteiről. Ennek folytán 1570 october 19-én rendelkezést tett, hogy azon esetre, ha az 1000 forintnyi összeg havonként nem lenne elégséges, többet is lehet költeni.²⁴⁾ A császári kamara a határozatlan kifejezést akként magyarázta, hogy a király a pozsonyi kamarát felhatalmazta a herczeg havi költségvetését 1500 forintig terjeszteni.²⁵⁾

Ezen általános utasítások mellett egyes esetekben külön utalványozások is történtek. 1570 őszén a herczeg ezüst asztali edényeinek kijavítására 120 tallért fizettek az ötvösnek.²⁶⁾ 1571 nyarán a pozsonyi kapitány jelentést tett, hogy a herczeg ruhái romlani kezdenek, minélfogva újak bevásárlása válik szük-

²³⁾ 1569 május 11-én Miksa parancsolja, hogy a pozsonyi kamara az 1000 forintot, bár ennek kifizetésére magát képtelennek nyilvánította volt, okvetlenül kifizesse. — 1569 november 26-án Miksa a pozsonyi kamarát a havi illetékek pontos fizetésére inti. — 1570 augustus 17-én Károly fűg írja, hogy a kapitánytól panaszt vett »multum sibi in sustentatione captivi Ducis Saxoniae deceat...; cum itaque deceat omnibus modis providere, ne sumptus desiderentur necessarii« parancsot ad. — 1572 november 21-én Miksa írja: »Valde nobis molestum est, quod pro tam exigua pecuniae summa Cornelium Steinmetziuum toties hinc inde currere cogatis.« És ugyanő 1572 december 4-én: »Non sine molestia« értesült, hogy a kamara az utalványozott összegeket ki nem fizette: »quod cum non sine dedecore sit« parancsot ad. (E levelek eredeti példányai a m. kam. lev.)

²⁴⁾ »Mandamus — írja többi között — ut omnibus viribus in id incumbatis, ne Dux sumptibus necessariis destituatur.«

²⁵⁾ 1570 october 25-iki rendelet, melyre alkalmat adott »querela Ducis Saxoniae captivi.«

²⁶⁾ 1570 september 28-án Károly főherczeg írja: »Cum de reparatione vasorum argenteorum nova, quadraginta talleri solvendi sunt auri fabro«, ezt utalványozza. October 19-én ugyanaz írja, hogy miután az aranyműves számlája nem 40, hanem 120 tallérra megy, ezen összeget nehézség nélkül ki kell fizetni. (Eredetije Budán.)

ségessé, s az ebből fölmerülő költségek iránt javaslatot kért. Ez csakhamar elkészülvén, a pozsonyi kamara számvevősége azon pontossággal, mely nem egyedüli kiváltsága, hanem öröksége mai utódainak, kiderítette, hogy 499 forint és 54 krajczárra van szükség. A király ezen összeget,²⁷⁾ valamint egy évvel utóbb hasonló czélra ismét 133 forint 43 krajczárt utalványozott.²⁸⁾

Egy alkalommal közvetlenül a herczegnek kötszáz tallért rendelt a király kifizettetni.²⁹⁾ Udvari papjának³⁰⁾ és szolgálóinak illetményeiről is gondoskodott.³¹⁾ És midőn az utóbbiak egyike Sternberg János György, ki négy év óta minden fizetés nélkül szolgált urának, a pozsonyi harminczad valamelyik hivatalnokának hatvan tallérral adósa volt, a király ezen összeget a kamara által rendelte kifizettetni.³²⁾

Jelentékenyebbek voltak és nagyobb mérvben vették igénybe a királyt János Frigyes herczegnek adósságai. Miksa már 1571 január 12-én kényszerítve látta magát 2500 forintot utalványozni a hitelezők kielégítésére.³³⁾ Midőn 1572 elején a her-

²⁷⁾ 1571 július 27-én Miksa király írja, hogy Mordaxius jelentette »amicum et ornamenta lintea, quibus uti consuevit captivus Saxoniae Dux, jam attrita comparationem novam desiderare.« — 1571 szeptember 11-én utalványozza a mondott összeget.

²⁸⁾ 1572 július 1-jén Miksa rendeli, hogy a 133 frt 43 kr. »cubicalario dieti Ducis Joanni Georgio Slary« kifizettessék.

²⁹⁾ 1570 szeptember 5-én Károly fhg rendelete.

³⁰⁾ Miksa 1571 augusztus 2-án írja: »Concionator Ducis Saxoniae captivi Magister Henricus Claviger pro solutione salarii sui et restantis vestitus« folyamodik; ennek kiszolgáltatását rendeli. 1571 szeptember 11-én rendeli, hogy Clavigert pontosan fizessék. 1572 január 30-án rendeli, hogy tizennyolez havi elmaradt fizetését és két évre szóló ruházatát szolgáltatassák ki. — 1574 martius 4-én és 10-én újra meghagyja, hogy Claviger követeléseit kielégítsék.

³¹⁾ Károly főherczeg 1570 szeptember 5-én és october 30-án kelt rendeletei.

³²⁾ Miksa királynak 1571 april 30-án kelt rendelete.

³³⁾ A rendelet Budán.

czegnek ideiglenesen Német-Újhelybe kell vala átszállíttatnia Steinmetz Cornél jelenté a királynak, hogy erre vonatkozó parancsait nem lehet végrehajtani, mielőtt a herczeg adóságai kifizettetnének. És a király sietett ezen akadályt elhárítani.³⁴⁾ A következő években is többször kellett a herczeg adósságainak kifizetéséről gondoskodni.³⁵⁾

Természetes, hogy a pozsonyi kamarát a fejedelmi fogoly ellátása és hitelezőinek igényei gyakran zavarba, nem egyszer kínos helyzetbe hozták. És nem lehet meglepő, midőn a kamarának felterjesztéseiben a herczeg ellen intézett panaszokkal találkozunk. Így egyalkalommal kiemeli, hogy a herczeg udvari személyzete gyakran rendez lakomákat és számos vendégeket szokott asztalához meghívni;³⁶⁾ mit a király sietett eltiltani, oly hozzáadással, hogy a herczegi asztal a kellő »frugalitás« határait túl ne lépje.³⁷⁾

A herczeg pozsonyi fogságának unalmait tudományos foglalkozásokkal űzte el. Ifjúságától kezdve, és a fejedelmi széken is, élénk érdekeltséget tanúsított a hittudomány iránt. Most börtönében még fokozódott az. Innen sűrű levelezésben állott Né-

³⁴⁾ Miksa király 1572 január 21-én írja a pozsonyi kamarának : »Cum Principi Saxoniae captivo ob adventum nostrum ad proximam Dietam istinc ad Civitatem Novam iterum movendum« : utiköltségeire 250 forintot rendel. Miután pedig Steinmetz jelentette, hogy ez nem elég, 1572 január 25-én a hitelezők kielégítése iránt intézkedett.

³⁵⁾ 1573 martius 6-án 199 forintot, 1574 augustus 2-án 200 forintot rendel kifizettetni.

³⁶⁾ A m. kamara 1570 augustus 23-án írja a királynak, hogy a rendes költség elégséges lenne »si convivia et commessiones extraordinariae, quas per invitationes et admissionem hospitum fere quotidianorum per officiales, fieri intelligimus, cavebuntur.« Eredeti fogalmazata Budán.

³⁷⁾ Károly főherczeg 1570 szeptember 5-én írja : »Quod ad commessiones familiae Principis attinet, injurimus Mordaxio, quod in posterum frugalitate utantur.«

metország legkiválóbb theologusaival; több kisebb hittani dolgot és számos ájtatos verset készített.³⁸⁾

Egy ideig megosztotta vele a pozsonyi vár börtönét két magyar főúr: Dobó István és Balassa János, kik Szapolyay János-Zsigmond érdekében, Miksa ellen conspirálván, midőn tervök felfedeztetett, 1569 nyarán elfogattak és a pozsonyi várba vitettek.³⁹⁾

IV.

Ezen előkelő foglyok: János Frigyes herceg és a két magyar főúr körül az orvosi teendőket Purkircherünk végezte. Szolgálatai, melyeket ekként tett, ismételve jutalmaztattak meg. Rendes fizetése nem volt. Csak esetről esetre utalványoztak részére bizonyos összegeket. És pedig

1569 october 27-én 100 forintot,

1571 april 4-én 50 tallért,

1572 május 8-án 50 forintot,

1573 october 20-án 100 forintot.⁴⁰⁾

A pozsonyi kamara tanácsosai kivételes készséggel tettek eleget ezen rendeleteknek, sőt melegen ajánlották öt többször a király figyelmébe.⁴¹⁾ Úgy látszik, ők is igénybe vették orvosi tanácsait.

³⁸⁾ Egy góthai codex a hercegnek számos költeményét tartalmazza. Ezek közül kilenczről kétségtelen, hogy Pozsonyban készültek. Beck ismerteti, részben közli ezeket.

³⁹⁾ Balassa 1570 végén megszökött. Öt és Dobót 10—10 katona őrizte. A két főúr őrzete és ellátása havonként 500 forintnyi költséget igényelt. Erre vonatkozó számos rendelet találtatik a budai kamarai levéltárban.

⁴⁰⁾ A nevezett napokról szóló k. rendeletek Budán.

⁴¹⁾ 1570 augustus 4-én írja a pozsonyi kamarának: »Remiseramus quidem negotium Doctoris Georgii Purkircheri ad S. C. R. Majestatem . . . verum rescripsit nobis S. M., quandoquidem superioribus annis certam pecuniae summam, ob servitia sua, quae captivo Principi Saxoniae praestitit, accepisset, illum hoc tempore et usque ad finem hujus anni illa gratia contentum esse debere. Quod illi bono modo, ubi

És ezeknek pártfogása más módon is hasznára vált a buzgó orvosnak. Ugyanis 1574-ben pozsonyi szállóit az érseki tizedektől, melyeket az érsekség üresedése alatt a kamara szedett, felmentették.⁴²⁾

1575-ben a kamarával üzleti összeköttetésbe kívánt lépni. Ajánlatot nyújtott be a vöröskői tizedek egy negyedrészének kibérlése tárgyában.⁴³⁾ Mily sikerrel? nem tudjuk.

Meghalt 1578-ban.⁴⁴⁾

FRANKL VILMOS.

institerit, declarabit. Nos autem interea certiores reddatis, quam operam memorato Principi, et quibus modis eam praestare soleat, ut de futura gratia certius statuere possimus.« — A kamara 1571 január 8-án a királynak jelenti: »Re itaque hac a Capitaneo arcis Posoniensis Jacobo Mordaxio diligenter percunctata, is quid de Doctore praefato sentiat, et qualem operam memorato Duci captivo praestare soleat . . . ex ejusdem scripto . . . cognoscat. Accipiet etiam Majestas V. ex adjecto scripto Collegae nostri Sigefridi Rybischii benigne, qualiter dux captivus eundem Doctorem commendat, cumque jam a quadriennio fere ipse Doctor Duci memorato operam impendat, et pro suis laboribus hactenus praeter talleros 80 nihil acceperit« ajánlják. — A király 1571 ápril 4-én »eum itaque dieti Purkircheri operam atque diligentiam nobis commendari intelligamus« 50 tallért utalványoz. — 1572 ápril 15-én a pozsonyi kamara újra ajánlja öt megjutalmazás végett.

⁴²⁾ Miksa király 1574 december 16-án okmányt állít ki erről »Attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis fidelis nostri Excellentis Georgii Purkircheri Artium et Medicinae Doctoris, quae idem sacrae cuniprimis Regni nostri Hungariae Coronae et deinde Majestati nostrae in sua arte eum promptitudine et dexteritate exhibuit et impendit, exhibiturumque se in posterum quoque promittit.«

⁴³⁾ A király 1575 május 13-án eziránt a pozsonyi kamara véleményét kéri ki.

⁴⁴⁾ A páduai egyetem anyakönyvében az orvosi kar tanulói sorába 1561. november 16-án van bejegyezve. Neve mellett későbbi írással áll: »Obiit in patria 1578.« (Az említett egyetem levéltárában.)
